

6 LEKTIONSUPPLÄGG FÖR ATT ARBETA MED **DEMO**KRATIUPPDRAGET I SKOLAN

Utgiven av LSU i samarbete med Rädda Barnens Ungdomsförbund (Mimmi Thorneus), Sveriges elevråd - SVEA (Tomas Hultman), Sveriges Elevkårer (Linn Svansbo, Dina Oetterli och Agnes Skyman), Ung Minoritet (Veera Jokirinne), Sveriges unga muslimer (Rashid Musa) och Ungdom mot Rasism (Isabella Andersson)

Redaktör: Sara Ekenbjörn
Layout: Elma Jakupovic
Om projektet: isu.se/demo

Innehåll

- 1** Demokrati
- 2** Skoldemokrati: hur kan jag påverka min skola?
- 3** Mänskliga rättigheter
- 4** Rasism
- 5** Normer och diskriminering
- 6** De nationella minoriteterna

1

Vad är demokratins styrka och svaghet?

(Sveriges unga muslimer)

Lektionsupplägget består av en diskussionsövning som problematiserar begreppet demokrati och tar upp demokratins dilemma. Kapitlet beskriver de demokratiska fri- och rättigheterna, redogör för hur rättsystemet fungerar och ger eleverna kunskap om hur det demokratiska systemet är utformat.

Lärandemål

Eleven har fått en större kännedom om demokratiska fri- och rättigheter samt skyldigheter för medborgare i demokratiska samhällen (Kursplan 2011, Samhällskunskap, åk 7-9, s. 203).

Eleven har fått grundläggande kunskaper om demokratiska värden och kan resonera kring för- och nackdelar med olika former för gemensamt beslutsfattande (Kunskapskrav, 2011, åk 9 s. 207).

Eleven har problematiserat demokratiska rättigheter och skyldigheter och har fått en ökad kunskap om demokratins etiska och demokratiska dilemma (Kursplan 2011, Samhällskunskap, åk 7-9, s. 203).

Förberedelse

TID: 40 minuter

MATERIAL: Inget

DELTAGARE: Obegränsat

Faktatext: vad är demokrati?

Det finns ingen tydlig definition på vad demokrati är. Däremot finns det vissa kännetecken som många kan enas kring. Dessa kännetecken kan vara folkstyre som beslutar styret i landet där alla myndiga personer får delta på samma villkor och varje person har en röst. Trots att majoriteten beslutar i en i demokrati så har minoriteten samma rättigheter och får inte förtryckas av den styrande majoriteten. I Sverige är riksdagen den församling som har i uppgift att företräda alla medborgare och detta brukar kallas för en parlamentarisk demokrati. Riksdagens representanter väljs av folket som i sin tur bestämmer hur länge en regering ska sitta vid makten.

Demokratins fyra hörnstenar

Den svenska konstitutionen, även kallad regeringsformen, innehåller fyra grundlagar. I grundlagen ingår 1) regeringsformen 2) tryckfrihetsförordningen 3) yttrandefrihetsgrundlagen och 4) successionsordningen.

Regeringsformen garanterar medborgarna rätten att fritt inhämta information, hålla demonstrationer, bilda politiska partier och andra sammanslutningar, samt utöva sin religion. Dessa fri- och rättigheter, utom religionsfriheten, kan under vissa förutsättningar begränsas. Yttrandefriheten begränsas exempelvis i lagen om hets mot folkgrupp.

Våra grundläggande fri- och rättigheter är, bland andra:

Yttrandefrihet: frihet att i tal, skrift eller bild, eller på annat sätt, meddela upplysningar samt uttrycka tankar, åsikter och känslor.

Informationsfrihet: frihet att inhämta och motta upplysningar samt ta del av andras yttranden.

Mötesfrihet: frihet att anordna och delta i sammankomst för upplysning, meningsyttring eller annat liknande syfte eller framförande av konstnärligt verk.

Demonstrationsfrihet: frihet att anordna och delta i demonstration på allmän plats.

Föreningsfrihet: frihet att sammansluta sig med andra för allmänna eller enskilda syften.

Religionsfrihet: frihet att ensam eller tillsammans med andra utöva sin religion.

ÖVNING 1:

DISKUSSIONSÖVNING

Syftet med diskussionsövningen är att problematisera begreppet demokrati och att eleverna reflekterar kring demokratins dilemman.

Gör såhär:

Ge en introduktion till hur demokratin fungerar i Sverige (se faktatext ovan). Förklara att demokratins styrka och svaghet ligger i att den tillåter det mesta. Berätta att det ibland innebär att en demokratisk frihet inkräktar på en annan. Ett exempel på detta är att tryckfriheten kan krocka med rätten att inte bli utsatt för hets mot folkgrupp.

Utgå från exemplet om Lars Vilks. Använd faktarutan nedan eller artiklar som handlar om kontroversen om Muhammedteckningarna.

Den 19:e augusti 2007 publicerade lokaltidningen Nerikes Allehanda konstnären Lars Vilks karikatyr av profeten Muhammad. Bilden fanns med i en krönika på en ledarsida som handlade om yttrandefrihet. Bakgrunden till krönikan var att Vilks karikatyrer hade nekats att vara med på flera utställningar och att detta sågs som ett hot mot yttrandefriheten. Andra menade att Vilks karikatyrer kunde ses som hets mot folkgrupp med islamfobiska förtecken. Responserna på Nerikes Allehandas publicering av teckningarna var protester och demonstrationer runt om i världen. Lars Vilks blev mordhotad och attackerad.

Fråga eleverna:

1. Var går yttrandefrihetens gränser?
2. Ska man kunna skriva eller teckna vad som helst?
3. Kan ni komma på andra exempel när en rättighet inkräktar på en annan?

Svenska regeringsformen

Regeringsformen ger oss också skydd mot tvång att uppge var vi står politiskt, religiöst eller kulturellt samt slår fast att dödsstraff, kroppsstraff och tortyr är förbjudet. Men det finns demokratier där dödsstraff och tortyr förekommer. I USA praktiserar man fortfarande dödsstraff och tortyr. Man får inte glömma att de flesta reglerna om fri- och rättigheter i Sverige även gäller utländska medborgare. Ett undantag är rösträtten. För att delta i riksdagsval krävs medborgarskap. Däremot har personer med permanent uppehållstillstånd rätt att rösta i landstings- och kommunalval men inte i riksdags- eller europaparlamentsval.

Faktatext om det demokratiska rättssystemet i Sverige

Rättsordningens hierarki

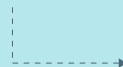
Det svenska rättssystemet bygger på rättsordningens hierarki. Instanserna ska vara tydligt frikopplade från varandra och det ska vara klart avgränsat vem som har behörighet att besluta om vad. Detta är ett kännetecken för en demokrati. I många länder finns det ingen frikoppling mellan de olika instanserna. Där kan exempelvis en polis ta lagen i egna händer och straffa en misstänkt person utan att personen får möjlighet till en opartisk och rättvis rättegång.

Lagstiftande makt

Den svenska riksdagen består av 349 riksdagsledamöter som har i uppgift att stifta lagar, besluta om lagar och statens budget. Riksdagsledamöterna väljs vart fjärde år i demokratiska val. Riksdagen utser även en statsminister som får i uppgift att bilda en regering.

Dömande makt

I Sverige är det domstolarnas uppgift att se till att medborgarna rättar sig efter de lagar som riksdagen stiftar. Det finns tre olika instanser för brott- och civilmål, tingsrätt, hovrätt och högsta domstolen. I en demokrati är en person oskyldig tills motsatsen bevisats i en rättegång. Alla människor har rätt till en opartisk och rättvis rättegång och ett juridiskt ombud oavsett brottets storlek eller karaktär.

Verkställande makt

Regeringen, statsministern, stadsråden, regeringskansliet och förvaltningsmyndigheterna har verkställande makt. Men även polis och kronofogdemyndigheten har en form av en verkställande makt eftersom myndigheterna omsätter lagstiftande och dömande instansers beslut.

2

Skoldemokrati: hur kan jag påverka min skola?

(Sveriges elevråd - SVEA)

Lektionsupplägget består av två övningar som handlar om vilka regler och rättigheter som gäller i skolan. Den ena övningen är en frågesport med sanna och falska påståenden om vilka rättigheter elever har i skolan. Den andra övningen går ut på att eleverna spelar forumteater och iscensätter hur de kan påverka skolan i olika situationer. Lektionen ger eleverna kunskap om hur de kan vara delaktiga i utformningen av sin skolvardag. Dessutom innehåller kapitlet information för dig som lärare, om vilka styrdokument som definierar elevers rättigheter och var elever kan vända sig om de upplever att de har fått sina rättigheter kränkta i skolan.

Lärandemål

Eleven har förberetts för att aktivt delta i samhällslivet genom att vara med och utforma skolundervisningen (Läroplanen 2011, s. 8).

Förberedelse

TID: 90 minuter totalt men går att dela upp i två olika pass

MATERIAL: Penna och papper till deltagarna samt en yta att röra sig på.

DELTAGARE: 8 - 20

Presentationstext om elevens rättigheter

En skola vore ingenting utan elever. Ett samhälle skulle inte fungera utan gemensamma normer och regler. Skolan behövs för att förmedla dessa till eleverna. Första steget är att eleverna förstår de normer och regler som gäller i skolan idag.

Elevers rättigheter är viktiga i skolan för att majoriteten av arbetstagarna, det vill säga eleverna, på Sveriges största arbetsplats ska ha det bra och kunna växa upp till en ny generation vuxna med förtroende för samhället. Om lagar och regler inte efterföljs i skolan, varför ska man behöva följa dem sedan? Att elever är medvetna om hur skolan skall fungera utgör också en kvalitetssäkring. Det är fler ögon som kan uppmärksamma brister och fler hjärnor som kan tänka ut hur man åtgärdar dem. Om eleverna känner mer ägandeskap över skolan kommer de att ta hand om den och sin egen skolgång på ett helt nytt sätt. Det handlar om att eleven måste kunna förstå syftet med att gå i skolan, och att kunna känna sig trygg i att skolan gör allt för att investera i elevens framtid.

Vad är elevens rättigheter?

Elevers rättigheter är det regelverk som alla elever i Sveriges skolor ska kunna luta sig tillbaka mot. Det är en garanti att du som elev kommer att behandlas på rätt sätt när du befinner dig i skolan. Det ska säkerställa att de år du spenderar på Sveriges största arbetsplats blir de bästa möjliga.

Alla vill och ska få bästa möjliga utbildning och hjälpmedel. Tyvärr är detta inte alltid fallet i landets skolor. Man får veta vilka krav lärare, skolledning och skola har på dig som elev, men sällan kunskap om vilka krav du själv kan ställa på din utbildning.

Skolans styrdokument

Elevers rättigheter står definierade i skolans styrdokument. För att en elev ska veta vilka rättigheter hen har är det viktigt att hen har kunskap om dessa styrdokument. Skolans styrdokument innefattar:

Skollagen: innehåller de allmänna reglerna för både grund- och gymnasieskolan. Lagen beskriver de övergripande målen för utbildningen samt hur arbetet i skolan ska se ut.

Skol- och gymnasieförordningen: är underordnad skollagen, vilket betyder att ingenting som står i förordningen får tala emot det som står i skollagen. Förordningen beskriver varje skolform mer detaljerat än vad skollagen gör.

Läroplanen för grundskolan och gymnasieskolan: är i sin tur underordnad förordningen och därför även skollagen. Den berättar vilka värden, mål och riktlinjer skolan ska bedriva sin undervisning efter. Det innebär mer detaljer i fråga om hur läraren ska genomföra sitt arbete samt vilka värden som ska anknytas till skolans alla ämnen.

Skolans ordningsregler: lokala regler i skolan gällande vissa beteenderegler. Dessa sätts av skolledningen men bör göras i samråd med eleverna.

ÖVNING 1:

FRÅGESPORT: SANT ELLER FALSKT

Följande är en övning för eleverna i att kartlägga vilka rättigheter de har kopplat till de vardagssituationer som de möter i skolans värld.

Gör såhär:

Alternativ 1: dela in klassrummet i två olika delar: "Sant" och "Falskt". Läs sedan upp påståendena här nedan och låt eleverna välja sida beroende på om de tror att påståendet är sant eller falskt. När de har valt sida låt dem då argumentera för varför de har valt som de har gjort.

Alternativ 2: låt alla elever rita två lodräta rader på ett papper bestående av åtta rutor vardera på ett papper. Den ena raden med rubriken "Sant" och den andra med rubriken "Falskt". Läs sedan upp påståendena och låt eleverna kryssa de rutor som de tror passar in på påståendet. Gå sedan igenom svaret och diskutera i halvklass vad deltagarna har kryssat i och varför.

Påståenden:

1. Lärare får ta mobiltelefoner.
2. Jag som elev kan kräva busskort.
3. Min skola kan kräva att jag har idrottsskor.
4. Min grundskola får ta betalt för skolmaten.
5. Elevrådet ska ha en egen budget.
6. Lärare får ge ogiltig frånvaro om jag går på elevrådsmöten eller annat förtroendevallt uppdrag, som t.ex. skyddsombud.
7. Jag kan få sänkt betyg p.g.a. frånvaro.
8. Jag kan kräva att få ha mössa i klassrummet.

Svar:

1. Sant. En lärare får ta störande föremål under lektionstid men inte om du inte vill. Läraren har dock rätten att kasta ut dig ur klassrummet om du vägrar.
2. Sant och falskt. En regel som finns på de flesta gymnasier är att om du bor 6 km från skolan har du rätt till busskort, annars inte.
3. Sant. Din skola har rätten att låta elever betala en ”ringa” summa. Summan är inte specificerad och det är därför svårt att vägra betala om din lärare säger att du ska det. Om du redan har köpt skolmaterial kan du då säga att du redan har betalat och vägra eftersom skolan ändå ska vara kostnadsfri.
4. Falskt. Eftersom skolan ska vara kostnadsfri och skolmaten inte är en ”ringa” utgift kan skolan inte kräva det. Gäller dock inte för gymnasieskolan.
5. Falskt. Eleverrådet ska ha inflytande och möjlighet att göra förändring men det står inte skrivet någonstans att man har rätt att kräva en egen budget.
6. Falskt. Eleven har rätt att gå på elevrådsmöten, eller t.ex. skyddsron, trots att eleven har prov. Det räknas som giltig frånvaro. Om eleven har prov ska hen få göra om det på annan tid.
7. Falskt. Betyg och närvaro är två olika saker. Så länge du gör proven/inlämningarna eller andra redovisningar har läraren tillräckligt mycket underlag för att sätta betyg. Om du går i grundskolan har du skolplikt och får därför ändå inte vara borta från lektioner. På gymnasiet får du endast indraget studiebidrag om du skolkar för mycket.
8. Falskt. Det är rektorn som beslutar om ordningsreglerna men du har rätt att påverka dem och rektorn kan fråga eleven vad hen tycker.

ÖVNING 2:

FORUMTEATER FÖR PÅVERKANSARBETE

Följande övning går ut på att eleverna diskuterar situationer som berör de regler och rättigheter som gäller i skolan, genom så kallad forumteater. I forumteater spelar en grupp elever upp ett scenario och låter så publiken avgöra hur man kunde ha gjort annorlunda för att lösa situationen.

Gör så här:

Skapa en teatergrupp och en publikgrupp. Under första scenen spelar teatergruppen upp situation 1. Därefter bryter teatergruppen för en paus och fråg-

ar publiken hur de kan lösa situationen. Teatergruppen spelar upp ett par av publikens förslag, eller låter publiken själva kliva in och spela en person som agerar på ett annat sätt, innan de bryter för en paus och förklarar att de nu ska spela upp hur en bra lösning skulle kunna se ut. Här följer två exempel:

Instruktioner för situation 1

1. En lärare på grundskolan låser och stänger dörren vid lektionens början.
2. Eleverna som kommer sent blir insläppta efter 20 minuter men har då missat den viktiga genomgången och har nu sämre chans att klara provet nästa vecka.

Hur lösningen kan se ut:

1. Eleverna pratar med läraren och kräver att vederbörande sammanfattar genomgången som de missade för att de inte fick komma in. Detta kan eleverna kräva eftersom läraren nekar eleverna undervisning.
2. Läraren lyssnar och tar in det eleverna har och säger och ger dem all information som de gick miste om.

Instruktioner för situation 2:

1. Läraren säger åt en elev att ta av sig mössan men eleven vägrar.
2. Läraren skickar ut eleven från lektionen och hävdar att eleven störde undervisningen.
3. Eleven tycker läraren har fel och går tillbaka in i klassrummet.
4. Läraren tycker att eleven har fel och skäller nu ut hen för att ha stört undervisningen ännu mer.
5. Eleven lyssnar till slut på läraren och går ut.
6. Efter lektionen vill eleven prata med läraren men läraren vägrar för att hen är så arg.
7. Eleven går till rektorn men rektorn lyssnar inte.

Hur lösningen kan se ut:

1. Eleven ska kräva en förklaring varför hen blivit utslängd från lektionen.
2. Läraren säger att eleven stört undervisningen och därför fått lämna klassrummet.
3. Eleven frågar då om eleverna har fått vara med och påverka ordningsreglerna i skolan.
4. Läraren svarar oftast nej och eleverna ber då att få prata med rektorn om att få vara med.
5. Eleverna kan inte vägra att inte ta av sig mössan om rektorn ändå beslutar om att ha den ordningsregeln.
6. Eleverna får nöja sig med rektorns svar, men om ordningsregeln inte ändras försöker eleverna året därpå, eftersom ordningsreglerna ska beslutas om varje år.

Faktatext: Var kan jag som elev vända mig om min skola inte uppfyller mina rättigheter?

Det finns flera instanser som elever kan vända sig till för att få hjälp då de har fått sina rättigheter kränkta i skolan. Här nedan listas steg man kan ta för att få sin röst hörd, samt instanser man kan vända sig till för att få stöd.

Gå igenom dessa steg noga eller kopiera dem till dina elever för att de ska kunna ha dem med sig genom hela sin skolgång.

1. Det första man alltid ska göra är att ta upp problemet med den som är ansvarig för det. Det kan vara exempelvis en lärare som inte ger en elev ledigt för att delta vid ett elevrådsmöte. Ta gärna med argument med belägg från skollagen eller liknande styrdokument.

2. Ta kontakt med rektorn och även här är det bra att ha stöd från lagar.

3. Ta hjälp från resten av elevrådet och gå samman för att skapa en större inverkan.

4. Skulle föregående steg inte hjälpa, skapa en namninsamling för större kraft i din sak!

5. Vänd dig till skolans huvudman, dvs. kommunen om du går på en kommunal skola och ägaren av friskolan om du inte går på en kommunal skola.

6. Nästa steg är att vända sig till media. Kontakta den lokala tidningen med en debattartikel eller insändare. Fler får då upp ögonen för problemet.

7. Om inget händer kan du anmäla skolan till:

- Barn och elevombudsmannen
- Skolinspektionen

Läs vidare om elevers rättigheter på:

- <http://www.engagerad.se>
- <http://www.skolverket.se>

För att få svar på frågor om elever rättigheter kontakta:

Hör av dig till eleversrattigheter@svea.org

Sveriges elevråd - SVEA erbjuder även utbildningar för elevskyddsombud på skolor för att stärka elevernas kunskap i deras rättigheter samt möjliggöra en bättre skola. Är man intresserad av att veta mer kan man höra av sig till: utbildning@svea.org.

2

Skoldemokrati: hur kan jag påverka min skola?

(Sveriges Elevkårer)

Lektionsupplägget består av en caseövning som går ut på att eleverna ska diskutera fram en plan för hur de kan gå tillväga om de vill förändra något på skolan, till exempel schemat. Övningen ger eleverna praktiska verktyg och tillvägagångssätt för påverkansarbete. Dessutom får du som lärare information om hur du kan stötta eleverna i deras demokratiarbete på skolan.

Lärandemål

Eleven har förberetts för att aktivt delta i samhällslivet genom att vara med och utforma skolundervisningen (Läroplanen 2011, s. 8).

Förberedelse

TID: 60 minuter

MATERIAL: Whiteboard och pennor, penna och papper samt utskrivet facit.

DELTAGARE: Obegränsat

ÖVNING 1:

CASE

Följande caseövning är baserad på ett problem som flera elever har under sin skoltid; de är inte nöjda med sitt schema, varken med schemalägningsprocessen eller med resultatet av den. Syftet med att du som lärare får en mer utförlig förklaring till hur eleverna kan gå tillväga i sitt påverkansarbete är att enklare kunna handleda eleverna om de skulle köra fast när de arbetar med caset. Det finns många bra lösningar på nedanstående case. Poängen är att eleverna ska veta hur de ska gå tillväga och vem de ska kontakta. Därför gör det ingenting om flera olika förslag på lösningar kommer upp i klassen. Huvudsaken är att det blir en diskussion.

Gör såhär:

Läs igenom faktatexten som handlar om hur elever ska gå tillväga för att bedriva påverkansarbete i skolan. Dela in klassen i fem grupper och ge varje grupp i uppgift att lösa caset. Om eleverna kör fast, kan du hjälpa dem genom att påminna om vilka de olika faserna och instanserna är.

CASE:

Era scheman är för tredje året i rad riktigt dåliga och ni är missnöjda. Ni har inte haft någon makt över schemalägningsprocessen och resultatet av den innebär onödigt långa dagar med många ineffektiva håltimmar. Ni bestämmer er för att göra något åt detta.

1. Beskriv hur ni arbetar i de olika faserna med hjälp av frågorna nedan.

Insamlingsfasen – Hur samlar ni in fakta kring problemet från eleverna?

Analysfasen – Hur skulle det faktiska problemet kunna formuleras? När kommer ni att anse att problemet är löst?

Förhandlingsfasen – Vilka förhandlar ni med? Bedriver ni någon kampanj? I så fall vilken typ av kampanj och vad säger ni med den?

Protestfasen – Behöver ni dra ert fall till protestfasen? I så fall hur protesterar ni bäst för att få fram ert budskap?

Utredningsfasen – Om protestfasen inte leder er någonstans och ni behöver jobba mer med ert case, hur gör ni det? Finns det något ni inte gjort i tidigare faser som kan utvecklas?

2. Beskriv vilka ni kontaktar samt i vilken ordning ni kontaktar dem.

Faktatext: hur går eleverna tillväga om de vill förändra något på skolan?

Insamlingsfasen – hur samlar ni in fakta kring problemet från eleverna? Under insamlingsfasen gäller det att samla in så många intressen som möjligt från så många elever som möjligt. För att lyckas med det krävs att man använder många olika insamlingssätt, varav ett urval finns här på bilden. Om påverkansutskottet agerar på ett skickligt sätt kommer man efter ett tag känna till mellan 40-50 intressen och snart märka att alla försök att samla in fler enbart slutar med att samma intressen som tidigare kommer in.

Analysfasen – hur skulle det faktiska problemet kunna formuleras? När kommer ni att anse att problemet är löst? Under analysfasen gäller det att sätta sig in i frågorna. Ett första steg är alltid att prioritera bland de frågor som kommit in utifrån hur många som berörs av frågan och hur viktig den är. Ett andra steg är sedan att bygga upp ett case: att hitta goda argument för sin sak och se om frågan till exempel kan kopplas till skolans styrdokument. Ett tredje steg är att belägga vilken förankring frågan har, exempelvis genom en mindre opinionsundersökning eller rundfrågning i klasserna. Hur många delar intresset för frågan? Sedan följer arbetet med att lägga upp en strategi där man skapar allianser, lägger upp en tidsplan och sätter upp målsättningar för arbetet – när ska man anse att man har lyckats att driva igenom frågan?

Förhandlingsfasen – vilka förhandlar ni med? Bedriver ni någon kampanj? I så fall vilken typ av kampanj och vad vill ni säga med den? Under förhandlingsfasen är första steget alltid att lägga fram frågan för rektor på allvar – under analysfasen bör man redan ha testat rektorns inställning till frågan. Ett andra steg är att inleda möten med allianser och att informera andra parter om att förhandlingen pågår, som utbildningsnämnden i kommunen eller lärarna på skolan. Om rektor inte visar välvilja i förhandlingen kan det vara bra att sätta igång mindre påtryckningsmedel gentemot honom eller henne. Man kan till exempel samla in namn, ordna happeningar som en del av en kampanj, trycka upp en kampanjtidning eller skriva brev till politiker. Alla skarpare protester gör man dock bäst i att vänta med till nästa fas.

Protestfasen – Behöver ni dra ert fall till protestfasen? I så fall hur protesterar ni bäst för att få fram ert budskap? Om rektor trots allt inte går med på de krav som ställs i förhandlingen, eller om man inte når en kompromiss, kan det finnas en poäng med att gå in i protestfasen, där man utövar tydligare påtryckningar på rektor. Oavsett om det rör sig om ett påverkansutskott eller om andra intresseorganisationer i resten av samhället är inslag i media

användbart: debattartiklar, protesttal, mindre demonstrationer, mindre strejker eller, om det handlar om något direkt olämpligt, anmälan till myndigheter. Det viktiga i protestfasen är att det finns ett tydligt system med varningslampor som slår igenom stegvis, så att rektorn har möjlighet att ändra sig utan att påverkansutskottet behöver använda alla medel på en och samma gång. Det viktiga är också att vara proportionerlig. Stora frågor som är viktiga för många förtjänar större protester än mindre frågor.

Utredningsfasen – Om protestfasen inte leder er någonstans och ni behöver jobba mer med ert case hur gör ni det? Finns det något ni inte gjort i tidigare faser som kan behöva utvecklas? Om det visar sig vara destruktivt att stanna för länge i protestfasen kan påverkansutskottet också låta frågan gå över till utredningsfasen, där frågan så att säga pausar för att utredas vidare. Målet är då att stärka det case man tidigare hade mot rektorn, vilket kan göras på många sätt: genom en fördjupad analys av frågan, genom att skapa bättre allianser, genom fler fördjupande samtal med rektorn, utan protester i bakgrunden, eller genom att ordna seminarium med rektorer och lärare där frågan diskuteras. Man kan också stegvis förankra frågan hos eleverna så att stödet blir större om man skulle behöva återgå till en förhandlings- eller protestfas.

Faktatext om vilka instanser elever kan kontakta om de stöter på problem i sitt påverkansarbete.

Instanserna står i prioriteringsordning. Eleverna ska alltså först kontakta nr 1 och sista hand nr 5. De ska endast gå vidare från ett steg till ett annat om det första steget inte gett önskat resultat.

1. Elevkåren, elevrådet, påverkansutskottet, elevskyddsombuden
2. Rektorn, som är skolans chef och högst ansvarig för alla beslut på din skola. Även om rektorn har många ansvarsområden i skolan ska hen bemöta dig i ditt ärende så fort som möjligt. Finns inte rektorn inne på sitt kontor kan någon från rektorsexpeditionen skriva ner ditt ärende.
3. Huvudmannen är kommunen som driver din skola. Kontakta huvudmannen om skolan inte tar dina åsikter på allvar eller om du tycker att skolan inte gör tillräckligt för att åtgärda ditt problem. Alla kommuner ska kunna hantera klagomål och synpunkter från elever på ett smidigt sätt. Går du på en friskola är skolans ägare huvudman. Det är då den enskilda

ägaren som driver skolan och därmed har ansvar för verksamheten. Den enskilda ägaren för friskolan ska ha klara rutiner för att ta emot klagomål och synpunkter från eleverna.

4. Hemkommunen är ytterst ansvarig för ungdomars rätt till utbildning oavsett huvudman. Därför kan du alltid vända dig till kommunens utbildningsnämnd med dina synpunkter om du anser att din skola har behandlat eller bemött dig som elev olämpligt.

5. Skolinspektionen – Skolinspektionen är en tillsynsmyndighet som ska se till att din skola följer lagen. Har du invändningar mot vad din skolas huvudman har bestämt eller om skolan inte tar dina åsikter på allvar, kan du alltid kontakta Skolinspektionen.

Ideell förening innebär att verka utan vinstintresse. För att bilda en ideell förening krävs det stadgär och att en styrelse valts.

Motion är ett förslag till beslut som väcks av en enskild person eller en grupp av personer i en beslutande församling, exempelvis ett parlament, en bolagsstämma eller en förenings årsmöte.

Styrelse är en grupp av personer som av en huvudman utsetts att svara för organisation och förvaltning i ett aktiebolag, en förening, stiftelse eller annan juridisk person. En person som är delaktig i en styrelse benämns styrelseledamot.

Öppna möten är där styrelsen väljer att ha ett styrelsemöte öppet för allmänheten, i detta fall eleverna på skolan.

Opinion. Opinionsbildning är sådana aktiviteter som syftar till att påverka uppfattningar, ställningstaganden och ageranden hos enskilda individer, organisationer, företag med flera, i en för opinionsbildaren gynnsam riktning.

Elevskyddsombud är representant för elever och ska tillsammans med andra på skolan arbeta för bättre arbetsmiljö ur ett elevperspektiv. Elevskyddsombuden väljs av eleverna för att på bästa sätt representera dem i skolan.

Skillnaden mellan kår & råd. En elevkår är en elevorganisation som tillämpar enskilt medlemskap, alltså frivilligt medlemskap för skolans elever. Elevkårer förekommer framför allt på gymnasiet och i mindre utsträckning på övre grundskolan. Elevkårer ska inte förväxlas med elevråd, som till skillnad från elevkårer tillämpar kollektivt medlemskap och har ett system med klassrepresentanter, medan elevkårerna har en arbetande styrelse som utses av medlemmarna på ett stadgeenligt årsmöte.

Läs vidare om elevers rättigheter:

Elevrätt 1 & 2. Elever i gymnasiet har rättigheter som skolan är skyldig enligt lag att upprätthålla. Men vilka krav kan du egentligen ställa på din skola? Det får du svar på i Elevrätt, en bok om elevers juridiska rättigheter.

Elevrättsutbildning. En utbildning i skoljuridik baserad på Elevrättsböckerna. Utbildningen är uppdelad i två delar där den ena är en ingående guide till de olika myndigheterna eleverna bör kontakta i knepiga situationer och en valbar del där eleverna får välja vad de vill lära sig mer om (det kan till exempel vara betyg).

Elevskyddsombudsutbildning. Enligt lag ska det finnas två elevskyddsombud per program och årskurs på gymnasiet samt två elevskyddsombud per årskurs i högstadiet. Huvudmannen ansvarar för att elevskyddsombuden får den utbildning de behöver för sitt uppdrag. Sveriges Elevkårer erbjuder en elevskyddsombudsutbildning som ger eleverna de kunskaper och verktyg de behöver för att bedriva ett effektivt arbetsmiljöarbete.

Guiden. En bok som presenterar alla de enskilda verksamheter som elevkårer och elevråd kan skapa på sin skola. Med hjälp av utförliga beskrivningar, tips och exempel kan läsaren gå direkt från tanke till handling.

För att få svar på frågor om elevers rättigheter kontakta:

info@sverigeselevkarer.se

3

Mänskliga rättigheter: vilka är mina rättigheter och hur kan jag använda mig av dem?

(Rädda Barnens Ungdomsförbund)

Lektionsupplägget består av två övningar som problematiserar barns rättigheter i Sverige. Genom att eleverna i första övningen granskar statens rapport över hur Sverige uppfyller barnkonventionen får de kunskap om hur barns rättigheter skyddas eller kränks i Sverige. Den andra övningen går ut på att eleverna skriver en egen analys av hur väl Sverige uppfyller barnkonventionen. Det ger dem möjligheten att dela med sig av sina tankar kring hur barn har det i Sverige idag och ge förslag på vad som borde förbättras. Kapitlet innehåller fakta om såväl de mänskliga rättigheterna som barnkonventionen.

Lärandemål

Eleven kan redogöra för de mänskliga rättigheternas innebörd och kan ge exempel på hur de kränks eller främjas i olika delar av världen (Kursplan, 2011, Samhälle, åk 7-9, s 209, Kunskapskrav, 2011, åk 9, Samhälle s. 207).

Eleven känner till vilka rättigheter som skyddas av barnkonventionen (Kursplan, 2011, Samhälle, åk 7-9, s 209).

Eleven känner till olika organisationers arbete för att främja mänskliga rättigheter (Kursplan, 2011, Samhälle, åk 7-9, s.203).

Förberedelse

TID: 60 minuter per övning

MATERIAL: Penna och papper, sammanfattning av svenska statens rapport till Barnrättskommittén.

DELTAGARE: Obegränsat

Presentationstext om barnkonventionen

Olika grupper av människor har olika möjligheter att tillgodogöra sig sina rättigheter. Därför skyddas vissa gruppers rättigheter i särskilda konventioner. Barnkonventionen är ett sådant exempel. Eftersom rättigheter inte är något värda om de inte ständigt bevakas och upprätthålls, följer FN upp att konventionerna följs. Exempelvis är det FN:s kommitté för barnets rättigheter, Barnrättskommittén, som följer upp att barnkonventionen följs. Barnkonventionen är den konvention som flest stater, 193 stycken, har ratificerat. När en stat ratificerar en konvention innebär det att staten lovar att följa konventionen och att konventionen blir juridiskt bindande för staten. Sverige ratificerade barnkonventionen 1990. Idag är det tre länder i världen som inte har ratificerat barnkonventionen, dessa är USA, Somalia och Sydsudan. Sverige har också transformerat barnkonventionen, vilket innebär att nationella lagar ändras och anpassas till konventionens bestämmelser. Däremot har Sverige fått kritik från Barnrättskommittén för att man inte inkorporerat barnkonventionen som en samlande lag i den nationella lagstiftningen.

Flera rättighetsorganisationer, bland annat Rädda Barnen och UNICEF, driver frågan om att barnkonventionen ska inkorporeras och bli svensk lag. Detta då man anser att en inkorporering skulle stärka barns rättigheter och att de skulle tas på större allvar. Att göra barnkonventionen till lag anses även innebära att konventionen skulle åberopas oftare av våra domstolar och myndigheter. Den svenska regeringen tillsatte under 2013 en utredare som ska kartlägga hur tillämpningen av lagar överensstämmer med barnets rättigheter enligt barnkonventionen och tilläggsprotokollen till konventionen. För- och nackdelarna med en inkorporering av barnkonventionen i svensk rätt ska också analyseras.

För att förtydliga ett par artiklar i konventionen, har FN antagit två så kallade tilläggsprotokoll, ett om barn i väpnade konflikter och ett om handel med barn, barnpornografi och barnprostitution. Sverige har anslutit sig till båda dessa. Under 2014 kommer ett tredje tilläggsprotokoll att träda ikraft. Det möjliggör för barn att lämna in enskilda klagomål till Barnrättskommittén om de inte får sina rättigheter tillgodosedda i sitt land. Sverige har ännu inte skrivit under det här protokollet.

Stater som ratificerat barnkonventionen ska skicka rapporter till kommittén där de dels berättar om vilka åtgärder de vidtagit för att skydda rättigheter som erkänns i barnkonventionen och om de framsteg som gjorts i fråga om åtnjutandet av dessa rättigheter. Den första rapporten ska lämnas in två år efter att landet ratificerat konventionen, och därefter vart femte år.

Rapporten ska ange i vilken utsträckning barnkonventionen efterlevs. Rapporterna skall även innehålla tillräcklig information för att ge kommittén en god uppfattning om genomförandet av konventionens bestämmelser i det berörda landet. Rapporterna ska finnas tillgängliga för allmänheten.

Barnrättskommittén granskar sedan konventionsstaten och kommer med kritik, förslag och rekommendationer. Sverige har bland annat fått kritik från kommittén för att barnkonventionen inte är svensk lag, för att Sverige har stor psykisk ohälsa och högt självmordsantal hos barn och unga, samt för att vi inte fullt ut tillgodosett gömda och papperslösa barns rättigheter.

ÖVNING 1:

GRANSKA STATENS RAPPORT

Följande är en övning för att eleverna ska känna till vad Sverige gör för barns rättigheter, till vilken grad barnkonventionen uppfylls och hur konventioner följs upp av FN.

Gör så här:

Berätta kort om hur FN arbetar med att kontrollera barnkonventionens efterlevnad och vad barnrättskommittén är. Förklara också varför det är viktigt att lagar och regler följs upp. Att det inte bara är viktigt att stifta lagar och utse ansvariga utan att det viktigaste är att lagarna följs och att ord sätts i handling.

Eleverna kommer nu att få testa hur det är att sitta i barnrättskommittén genom att granska en sammanfattad del av svenska statens rapport till Barnrättskommittén.

Dela in klassen i mindre grupper och dela ut sammanfattningen till grupperna. Utdraget handlar om Sveriges åtgärder för att efterleva artikel 2, som handlar om allas lika värde och om icke-diskriminering.

Be eleverna att läsa igenom rapporten för att sedan diskutera nedanstående frågor. Anteckna vad de kommer fram till. Ge eleverna tillräckligt med tid att diskutera. Låt varje grupp presentera sina främsta synpunkter och avsluta med en helgruppsdiskussion.

Frågor:

1. Känner ni till, eller har ni märkt av de saker som nämns i rapporten?
2. Hur väl tycker ni att rapporten stämmer överens med verkligheten?
3. Blir barn diskriminerade i Sverige? I vilken utsträckning?
4. Har åtgärderna haft den effekt Sverige tänkt sig?
5. Tror ni åtgärderna är tillräckliga för att Sverige ska leva upp till artikel 2?

Presentationstext om alternativrapporter

Eftersom regeringens rapport inte kartlägger barns situation i Sverige fullt ut, skriver många rättighetsorganisationer en egen rapport som brukar kallas för skugg-, alternativ- eller tilläggsrapport. Detta görs för att säkerställa att barnrättskommittén får en så korrekt och nyanserad bild av läget som möjligt. Några organisationer, nätverk och myndigheter som skriver alternativrapporter är: Barnombudsmannen, Rädda Barnen, UNICEF och Nätverket för Barnkonventionen.

ÖVNING 2:

SKRIV EN EGEN ALTERNATIVRAPPORT

I den här övningen ska eleverna själva involveras i hur det går till när en alternativrapport görs.

Gör så här:

Låt klassen använda anteckningarna från föregående övning. De ska nu ha dessa som grund när de skriver en alternativ rapport till FN om hur Sverige lever upp till barnkonventionen. Rapporten behöver inte ha någon särskild form, om inte du som lärare vill det. Du kan hitta exempel på alternativrapporter från t.ex. Rädda Barnen, Nätverket för Barnkonventionen och UNICEF.

Ge eleverna i uppgift att intervjua barn och unga på skolan eller i närområdet. Låt eleverna formulera egna intervjufrågor om barns rättigheter. När de är klara med intervjuerna kan de också leta ytterligare fakta som styrker de svar de har fått. De kan också med fördel fundera över egna erfarenheter och skriva in dessa i rapporten. Slutligen är det upp till eleverna att ge förbättringsförslag till regeringen och till barnrättskommittén. Vad borde Sverige jobba mer på eller förändra för att stärka barns rättigheter i Sverige?

Läs vidare om barns rättigheter:

- <http://www.barnombudsmannen.se/max18/>
- <http://www.raddabarnen.se>
- <http://unicef.se> (Statistik om barn och unga)

Läs även:

Rädda Barnens undersökning Ung Röst där 25 000 barn och unga svarat på frågor om sina rättigheter. För att få svar på frågor om mänskliga rättigheter kontakta rbuf@rbuf.se

4

Rasism: då och nu

(Ungdom Mot Rasism)

Lektionsupplägget består av en diskussionsövning om rasism i historien och rasism i Sverige idag. Eleverna får reflektera kring hur rasism kan ta sig i uttryck och göra jämförelser mellan historiska händelser och nutida händelser.

Lärandemål

Eleven har fått övning i att bemöta intolerans och främlingsfientlighet med kunskap, öppen diskussion och aktiva insatser (Läroplanen, 2011, s. 7)

Förberedelse

TID: 50 minuter

MATERIAL: Stolar till alla deltagare.

DELTAGARE: 10 - 25

Vad är rasism?

Rasism är ett brett begrepp som berör allt från en enskild människas fördomar till hat och diskriminering.

Den traditionella betydelsen av rasismen som begrepp går att hitta i den ideologiska övertygelsen att: mänskligheten kan delas in i raser, att raserna går att klassificera utifrån en hierarkisk ordning samt att människors rastillhörighet förklarar biologiska arv och därmed också beteenden och egenskaper.

Rasism utifrån denna definition går att hitta under den tid då rasism användes för att förklara den vite mannens maktövertag under exempelvis kolonialiseringen och den transatlantiska slavhandeln.

Idag används begreppet ras dock mycket sällan eftersom de biologiska skillnaderna hos människor är för små för att kunna förklara människors beteendemönster och egenskaper. Det finns få idag som tror att mänskligheten är indelningsbar utifrån olika raser – därmed är rasismen idag betydligt mer komplex och svårdefinierad.

Trots att rasism tidigare byggde på en uppfattning om ras finns det stora likheter mellan dåtidens rasism och dagens. Det är därför begreppet rasism lever kvar. Istället för att generalisera människors beteenden och egenskaper utifrån ras används idag allt oftare begrepp som etnicitet, religion eller kultur.

Strukturell rasism

Rasism är dels en ideologi eller övertygelse men också ett strukturellt fenomen som inte bara handlar om enskilda individers mentala föreställningar. Strukturell rasism syftar alltså på de rasistiska föreställningar som kan tillskrivas ett samhälle snarare än en enskild individ. Det finns många undersökningar kring till exempel diskriminering på bostadsmarknaden och arbetsmarknaden. Det finns många exempel som visar att rasism genomsyrar många delar av vårt samhälle. Även i ekonomiska och sociala skillnader i samhället syns den strukturella rasismen.

ÖVNING 1:

AKVARIEDIKUSSION – RASISM DÅ OCH NU

Följande är en övning för att diskutera rasism och diskriminering i Sverige idag. Eleverna får reflektera kring varför det finns diskriminering och orättvisor samt hur rasism påverkar ett samhälle.

För att diskutera använder vi oss av ett akvarieformat. Det är en bra metod för att kunna föra en längre diskussion i en hel klass så att alla får komma till tals men utan att det blir för rörigt.

Gör såhär:

Ställ undan alla bord i klassrummet och gör sedan en liten ring i mitten av klassrummet med 4-6 stolar (beroende på gruppens storlek). Runt den lilla ringen ställer ni sedan resterande stolar i en större ring. Be sedan eleverna att sätta sig på stolarna. Det får gärna vara en stol ledig i den inre cirkeln och det är bra att ha några extrastolar tomma i den yttre cirkeln. Förklara sedan att endast de i den inre cirkeln får prata och att de i den yttre cirkeln lyssnar på diskussionen. När någon i den inre cirkeln känner att den har sagt allt den hade att säga får den när som helst flytta till den yttre cirkeln. Om det finns lediga stolar i den inre cirkeln får den som vill säga något flytta in dit. Läs upp bakgrunden till varje fråga (se nedan) och låt sedan gruppen diskutera tills flera har haft chansen att komma till tals och de verkar känna sig klara med den frågan. Gå då vidare till nästa.

Frågor:

1. Vad är rasism egentligen? Kan ni ge exempel på rasistiska händelser i världen?
2. Ett av de historiska händelser som det pratas om mest när vi pratar om rasism är förintelsen i Europa på 30- och 40-talet. Nazismen var utbredd i Tyskland vilket ledde till att vissa folkgrupper såsom judar, romer och homosexuella blev trakasserade, förföljda och mördade. Ofta så säger man idag "det får inte hända igen" och "vi måste lära oss av historien". Tror ni att det finns en risk att något liknande kan hända i Sverige i framtiden?

3. Under förintelsen pratades det mycket om att den ariska rasen var bättre än andra och det viktigaste för Tyskland var att riktiga tyskar hade det så bra som möjligt. Vet ni om några grupper eller organisationer i Sverige idag som pratar om att svenskar är bättre än andra?

4. På 30-talet försökte många människor att fly från Tyskland på grund av sämre levnadsvillkor men omvärlden slutade att ta emot flyktingar för att det blev för många. Många utsatta människor som inte lyckades fly mördades. Idag tvingas många människor fortfarande på flykt från andra krigsdrabbade områden och ofta diskuteras det i Sverige om vi tar emot "för många", har vi inte lärt oss av historien?

5. I Sverige finns det lagar som säger att alla ska behandlas lika och att ingen får diskrimineras. Ingen får bli behandlad sämre på grund av till exempel hudfärg och ursprung men ändå händer det. Har ni exempel?

6. Det finns flera studier som visar att det är olika svårt att få jobb i Sverige beroende på vilket namn en har. En person som söker jobb med ett typiskt svenskt namn får oftare komma på jobbintervju. Vad beror det på? Tror ni att de som anställer väljer bort vissa människor med flit eller bara råkar det hända?

Läs vidare om rasism på:

Ungdom Mot Rasisms utredning om rasism i skolan. Den går att beställa eller ladda hem som PDF på:

www.umr.se

Vill du veta mer om rasism, kontakta:

info@umr.se

5

Normer & diskriminering: hur påverkar oskrivna regler mitt sätt att tänka och agera?

(Rädda Barnens Ungdomsförbund)

Lektionsupplägget består av två övningar som handlar om hur normer och makt tar sig i uttryck i media. Genom att eleverna i den första övningen studerar på vilket sätt olika grupper i samhället synliggörs i media får de en ökad förståelse för att olika grupper har olika tillgång till makt och inflytande i samhället. Den andra övningen går ut på att eleverna ska undersöka vilka det är som bestämmer vem som får synas i media. Vilka är mediaproducenterna? Vilkas verklighet skildras? Kapitlet förklarar begrepp som normer och diskriminering, går igenom vilka diskrimineringsgrunderna är samt beskriver skillnaden mellan att diskrimineras enligt lagen och att känna sig orättvist behandlad. Lektionsupplägget ger dig som lärare tips på olika tillvägagångssätt för att motverka diskriminering.

Lärandemål

Eleven har förståelse för att personer kan ha olika möjligheter till makt, inflytande och påverkan beroende på vilken funktionalitet, etnicitet och kön de har (de så kallade diskrimineringsgrunderna) (Läroplanen, 2011, s. 7).

Eleven har fått en förståelse av begreppet diskriminering och vad diskrimineringslagen innebär (Kursplan, 2011, Samhälle, åk 7-9, s 209).

Eleven kan uttrycka medvetna etniska ställningstaganden grundade på kunskaper om mänskliga rättigheter och grundläggande demokratiska värderingar samt personliga erfarenheter (Läroplanen, 2011, s. 12).

Eleven tar avstånd från att människor utsätts för förtyck och kränkande behandling (Läroplanen, 2011, s. 12).

Förberedelse

TID: 50 minuter för båda övningarna.

MATERIAL: Whiteboardtavla och penna. 4-6 stycken tidningar.

DELTAGARE: 5-30

Faktatext

Normer kan definieras som oskrivna regler, förväntningar eller ideal. Vad är eftersträvansvärt eller fördelaktigt och vad är inte det? Normer är situationsberoende, föränderliga över tid och formas utifrån maktförhållanden (BRYT, 113)

Diskriminering handlar om att personer eller grupper utsätts för orättvis behandling på grundval av de så kallade diskrimineringsgrunderna, dvs. etnicitet, ålder, sexuell läggning, funktionalitet, religion, eller annan trostillhörighet, samt könsidentitet och/ eller uttryck (BRYT, 110).

Trakasserier innebär att utsätta någon för handlingar som är kränkande, som mobbning, utfrysning eller förtal. Skillnaden mellan att vara orättvist behandlad och diskriminerad enligt lagen, är att diskriminering enligt lagen bara innefattar de sju diskrimineringsgrunderna. En kan känna sig orättvist behandlad för sin politiska åsikt eller sitt utseende, men om detta inte kan härröras till diskrimineringsgrunderna räknas det inte som diskriminering enligt lagen.

Presentationstext om normer och diskriminering

Normer om vilka som är "normala" eller inte är en starkt bidragande faktor till diskriminering. De som inte tillhör normen tillskrivs i större grad stereotypa och negativa egenskaper, och ses oftare som ett kollektiv än individer med egna egenskaper och erfarenheter. Man kan i många fall se tydliga motsattpar mellan de tillskrivna egenskaperna för personer innanför normer och personer utanför den. Män ses som starka, kvinnor som svaga. Vuxna ses som ansvariga, unga som oansvariga och rebelliska.

Normbrytare ges även sanktioner i olika former när de bryter mot normen – det kan vara allt från en blick, oinbjudna frågor eller en kommentar till diskriminering eller trakasserier. Detta, i kombination med en rad andra faktorer kopplade till normer, leder till att normbrytare ges mindre makt och status i samhället och i större utsträckning utsätts för diskriminering.

Normer är outtalade och osynliga, istället benämns bara det som avviker från normer. Detta kan vi se tydligt i vårt språk. Hur ofta benämner vi någon som är ljushyad, som just "ljushyad", jämfört med hur ofta vi beskriver någon som är mörkhyad som "mörkhyad"? Hur ofta betonar vi eller märker vi ut någons ålder: unga, medelålders eller äldre? Hur ofta säger vi "han är heterosexuell" om någon, jämfört med "han är homosexuell/gay/bög"? Varför hör vi "damfotboll" oftare än "herrfotboll"?

Normer i media

Media speglar samhället, och har makten att påverka hur vi uppfattar det som sker i samhället. Normer syns tydligt även här. Normgrupper får ofta mer utrymme i media än andra, vilket leder till att normbrytare får väldigt liten möjlighet att röra sig utanför de stereotyper de tillskrivs.

Representation är ett stort problem i mediavärlden, som har allvarliga konsekvenser för normbrytare. Att se personer som liknar en göra alla möjliga olika saker och ha en rad olika egenskaper är viktigt för ens identitetsskapande och självkänsla. Studier har visat att bristande representation och stereotypa porträtteringar av normbrytare i media leder till sämre självförtroende hos normbrytarna. Samhällets bild av normbrytare internaliseras hos normbrytarna själva, och de får en negativ bild av sig själva.

ÖVNING 1:

VEM SYNS I MEDIA?

Följande övning vill öka elevernas förståelse för att olika grupper i samhället har olika tillgång till makt beroende på t.ex. etnicitet, ålder, sexuell läggning, funktionalitet och trosuppfattning.

Gör så här:

Ge en kort introduktion till begreppen normer och diskriminering (se fakta- och presentationstext ovan). Förklara att ni ska undersöka hur makt tar sig uttryck i media genom att läsa tidningar. Förklara att orsaken till att ni ska analysera just media är att media speglar samhället och har makten att påverka hur vi uppfattar det som sker i samhället. Förklara att vissa grupper i samhället därför får mer utrymme i media än andra och att bilden av dessa grupper då förstärks. Be eleverna om att ha detta i åtanke när de studerar tidningarna gruppvis.

Rita upp 4 rutor på tavlan. Skriv följande kategorier, en i varje ruta:

1) mörk, 2) ljus, 3) under 20 år och 4) över 20 år.

Dela in klassen i 4 grupper och ge varje grupp en kategori. Tala om att de ska gå igenom tidningens bilder och reklam och undersöka hur just deras kategori (t.ex. mörk) presenteras. De ska räkna hur många personer de hittade av just sin kategori. Först när du gett instruktionerna delar du ut tidningarna (eftersom deltagarna annars kommer att börja bläddra i tidningarna och förlorar fokus). Efter 15 minuter ska varje grupp redovisa vad de kommit fram till.

I helklass presenterar sedan varje grupp sitt resultat och du fyller i antalet personer som eleverna hittade i respektive kategori/ ruta. För att öka motivationen kan du göra övningen till en tävling, där den grupp som hittar flest personer i sin kategori, vinner. När du skrivit upp resultatet på tavlan avslutar du övningen med att ställa frågor om övningen i helgrupp.

Frågor

1. Kan ni se något mönster?
2. Vilka grupper får mycket utrymme i media och vilka får lite?
3. Om ni utgår från de grupper som får mycket utrymme i media, på vilket sätt lever de upp till normen?
4. Vilken makt ger det att få synas i media?
5. Vad blir konsekvensen när framförallt ljusa och äldre personer får synas i media?

Om det inte framgår av diskussionen kan du förklara att en konsekvens av att det framförallt är ljusa och äldre personer som får synas i media är att det förefaller bara vara de som kan vara - och är aktiva i media. Avsaknaden av mörka och unga personer i media gör också att det verkar som om de inte kan - eller gör något i samhället.

ÖVNING 2:

VEM ÄR DET SOM SKRIVER/ FOTOGRAFERAR?

Följande övning är en fortsättning på den förra övningen och syftar till att få eleverna att fundera kring vilka det är som bestämmer vem som får synas i media och inte.

Gör såhär:

Förklara att eleverna, som en fortsättning på den förra övningen, ska undersöka vilka tidningens journalister och fotografer är. Förklara att orsaken till att ni ska undersöka detta är att det spelar roll vilka som väljer vem som ska vara med i vilket sammanhang i media. Förklara att de precis på samma sätt som i den förra övningen ska undersöka hur många det finns av varje kategori. Detta kan vara lite svårare. Finns foto på journalisterna/ fotograferna? Har de ett typiskt svenskt namn? Hur gamla ser de ut att vara?

Be eleverna att presentera vad de kommit fram till och skriv upp resultatet på tavlan. Avrunda övningen med att ställa frågor i helgrupp.

Frågor

1. Vilka är det som skriver/fotograferar?
2. Vems verklighet skildrar journalisterna/ fotograferna?
3. Vilka konsekvenser får det att vissa grupper får mer utrymme än andra?

Avsluta diskussionen med att förklara att mönstret är detsamma i andra fora som teve, Facebook och Youtube. Betona att det är ett problem, om bara vissa gruppers frågor och verklighet skildras.

Faktatext om olika tillvägagångssätt för att motverka diskriminering.

Olika tillvägagångssätt: 1) utbildning till den andre 2) utbildning om den andre och 3) utbildning som utmanar bilden av vem som är den normala.

Utbildning till den andre handlar om att stärka den grupp som bryter mot normen och därför riskerar att utsättas för diskriminering. Utbildningen kan antingen fokusera på att hjälpa den berörda gruppen att hitta strategier för att undvika diskriminering, eller inrikta sig på att stärka den berörda personen i sin identitet och i sina rättigheter. Det kan vara utbildning om vilka rättigheter man faktiskt har och hur man går tillväga om dessa kränks. Här är det andra alternativet att föredra då den som riskerar att diskrimineras inte har ansvaret att förebygga diskriminering.

Utbildning om den andre ges till den ”normala” och tanken bakom detta är att det är okunskap som skapar fördomar och leder till diskriminering. Genom att motverka fördomar motverkas diskriminering. Utbildningen fokuserar på att förebygga fördomar genom kunskap eller genom möten med den andre. Problemet med detta tillvägagångssätt är precis som med det föregående att det inte borde åligga den diskriminerade gruppen att motbevisa fördomar. Dels för att dessa då återigen klumpas samman till ett kollektiv istället för att vara individer och dels för att en människa har rätt att slippa diskriminering även om hen helt är och/eller betar sig så som fördomarna säger.

Utbildning som utmanar bilden av vem som är den normala syftar till att såväl synliggöra som ifrågasätta normer och strukturer. Detta tillvägagångssätt brukar kallas för normkritiskt. Utbildningen kan rikta sig till personer som riskerar att diskrimineras för att få dem att förstå att det inte är deras fel att de behandlas sämre än andra. Utbildningen kan också rikta sig till den grupp personer som diskriminerar för att få dem att se sina privilegier. På så vis kan diskriminerande strukturer och beteenden motarbetas. När man pratar om grupper som riskerar att diskrimineras och grupper som diskriminerar är det viktigt att påpeka att dessa gruppindelningar inte är ristade i sten. Alla har fördomar och alla kan diskriminera/ bli diskriminerade.

**RBUF hjälper unga människor driva fall om åldersdiskriminering.
Läs vidare om åldersdiskriminering på: rbuf.se/anmal-diskriminering**

6

De nationella minoriteterna: vilka är deras kulturella, språkliga, religiösa och historiska rättigheter?

(Ung Minoritet)

Lektionen ger eleverna kunskap om de nationella minoriteterna och om urbefolkningen i Sverige. Kapitlet redogör för de nationella minoriteternas rättigheter och beskriver kort deras historia, religion, språk och kultur. Kapitlet består av en rad olika diskussionsövningar som utgår från elevernas egna kunskaper och erfarenheter rörande de nationella minoriteterna. Diskussionerna syftar till att få eleverna att reflektera över sina egna språkkunskaper och traditioner. Vilka svårigheter och fördomar stöter man på när man är i minoritet eller när man lever på ett annat sätt än andra gör? Hur kommer det sig att vi ofta pratar om vi och dem när vi pratar om olika folkgrupper?

Lärandemål

Eleven känner till och kan redogöra för de nationella minoriteternas särställning och rättigheter (Kursplan, Samhälle, åk 7-9 s. 2013) (Kunskapskrav, 2011, Samhälle, s. 207).

Förberedelse

TID: 45-60 minuter per del.

MATERIAL: Whiteboardtavla och penna. Penna och papper till deltagarna.

DELTAGARE: Obegränsat.

Faktatext om de nationella minoriteterna och urbefolkningen

En nationell minoritet är en grupp som har befolkat Sverige minst 100 år tillbaka i tiden (från år 1900). Det ska finnas en uttalad samhörighet, ett eget språk, en egen religiös och/eller kulturell tillhörighet och en vilja att behålla sin identitet, vilket också stöds av lagen om nationella minoriteter. Det är endast individen själv som bestämmer om vederbörande identifierar sig som en nationell minoritet eller inte.

De nationella minoriteterna i Sverige är romer, sverigefinnar, samer, judar och tornedalingar. I Sverige finns det ett urfolk; samerna. Urbefolkning är en folkgrupp som härstammar från ett folk som levde i ett område under lång tid innan andra folkgrupper anlände och som har eget språk, en egen kultur och egna sedvänjor.

Jiddisch, romani chib, samiska, finska och meänkieli är nationella minoritetsspråk i Sverige. Det är svårt att veta hur många som talar de olika nationella minoritetsspråken i Sverige eftersom det är förbjudet att registrera språklig eller etnisk tillhörighet.

Samer (samiska) - 100 000 personer i följande fyra länder: Sverige, Finland, Ryssland och Norge. Samer har funnits i Sápmi (samiska landområden) sedan istiden. De är Sveriges urfolk och de första som bosatte sig i landet. Samiskan består av bl.a. nordsamiska, lulesamiska och sydsamiska. Samiskan tillhör de finsk-ugriska språken. Den samiska traditionella klädedräkten, kolten, varierar mycket beroende från vilket område man är ifrån. Samerna har varit nomader som flyttat inom sitt fasta område. Traditionellt sett har samerna livnärt sig av fiske, jakt och renskötsel.

Tornedalingar (meänkieli) - 75 000 personer

Meänkieli talarnas förfäder har funnits i norra Sverige sedan flera tusen år. Det visar bland annat lämningar och fynd som man har hittat de senaste åren. Meänkieli, innan benämnd som tornedalsfinska, är ett finsk-ugriskt språk besläktat med finskan. Meänkieli består av tre huvudvarieteter 1) tornedalsfinska i Pajala, Övertorneå och Haparanda kommun, 2) gällivarefinska i Gällivare kommun och 3) följande fyra benämningar i Kiruna kommun: jukkasjärvifinska, vittangifinska, lannankieli eller rätt och slätt finska. Sång, musik och berättande är naturliga inslag i kulturen. En omfattande urbanisering i mitten av 1900-talet har lett till att det även finns många tornedalingar och meänkieli talande runt om i Sverige.

Judar (jiddisch) – 4000 personer

De flesta judar som har jiddisch som modersmål idag är de som överlevde Förintelsen, deras barn och barnbarn. Många av de överlevande kom till Sverige med hjälp av Röda korset och andra liknande hjälporganisationer. Omkring 4 000 svenskar pratar och förstår jiddisch i olika utsträckning. Det finns olika varieteter inom jiddisch så som litvish-jiddisch, ukrainsk-jiddisch, polish-jiddisch och väst-jiddisch. Jiddisch har sin grund i flera språk, bland annat tyska, hebreiska, slaviska, samt romanska språk. Judendomen är inte enbart en religion, en del judar är icke-religiösa. Att vara jude är ett sätt att leva och judendomen ett sätt att uppfatta världen. Judarnas vilodag är shabbat. I den judiska kalendern finns ett flertal högtider med olika symbolisk innebörd som till exempel Rosh Hashana (nyårshelgen) och Jom Kipur (förlösningsdagen), Chanuka (ljusets högtid) och Pesach (judisk påsk).

Romer (romani chib) 50 000-100 000 personer

Romerna består av många olika grupper som uppvisar mindre eller större skillnader i såväl språk som religion, kultur, klädedräkt och sedvänjor. Romani chib hör till den indoariska språkgruppen bland de indoeuropeiska språken. Det gör att romani chib (tillsammans med hindi, urdu, bengali och marathi) är besläktat med sanskrit. Det finns ca 60-65 olika varieteter av det romska språket runt om i världen. I Sverige talas varieteter såsom kaale, lovari, tjurari, gurbeti, svensk rommani (resanderommani), kaldaras, arli, buğurgi, romungri bland andra.

Sverigefinnar (finska) 650 000 personer

I Sverige beräknas det i dag finnas ca 250 000 - 650 000 sverigefinnar av vilka 250 000 – 300 000 personer talar finska i vardagen. De första personerna som kom till Sverige som hade finska som modersmål kom till nuvarande Sverige under 1100-talet. Sedan dess har flyttströmningarna mellan Sverige och Finland varit starka i båda hållen. Det mest kända exemplet är Savolaxare som flyttade från Finland till Värmlandsskogarna under 1500-talet (befolkningen i det historiska landskapen Savolaxi i östra Finland). I Värmland talades det finska till ungefär 1930-talet.

Nationella minoriteter får stärkta rättigheter

Sveriges nationella minoriteter har fått sina rättigheter stärkta fr.o.m. den 1 januari 2010 tack vare en ny lag om nationella minoriteter och minoritetsspråk. Den nya lagen (SFS 2009:724) gäller i hela Sverige. Det innebär att minoritetsspråken ska skyddas och främjas. Nationella minoriteter ska kunna bevara och förkovra sin kultur och myndigheterna är förpliktigade att informera om minoriteternas rättigheter och ge dem inflytande i egna frågor. En viktig del i den nya lagen är även att öka kunskapen om de nationella minoriteterna. Eftersom samerna är ett urfolk finns det utöver minoritetspolitik även en bestämd samepolitik. Bland de nationella minoritetsspråken kan samiska, finska och meänkieli användas i myndighetskontakter i förvaltningsområdena. Minoriteterna har också behörighet till äldre- och barnomsorg på sitt eget språk.

ÖVNING 1:

VAD VET DU OM DE NATIONELLA MINORITETERNA?

Följande övning är en diskussionsövning som syftar till att få eleverna att reflektera över sin egen kunskap och erfarenhet gällande de nationella minoriteterna.

Gör såhär:

Ge en introduktion till de nationella minoriteterna och urbefolkningen (se faktext ovan). Diskutera sedan följande i helgrupp:

Frågor

1. Vad känner ni till om de nationella minoriteterna sedan tidigare?
2. Vet ni om det bor någon från de nationella minoriteterna i kommunen?
3. Har ni hört någon som talat något av de fem nationella minoriteters språk?
4. Varför är det viktigt att kunna sitt språk?
5. Varför är det viktigt att bevara sin historia och sitt ursprung?
6. Vad har ni för språkkunskaper?
7. Vad är en nationell minoritet?
8. Vilka är svenskar?
9. Är man svensk om man tillhör den nationella minoriteten?
10. Hur vet man att man tillhör en nationell minoritet?

Om det inte framgått av diskussionen kan du förklara varför det är viktigt att få tala det egna språket, ha egna högtider, klä sig enligt sin tradition och rent allmänt inkluderas. Förklara att det handlar om respekten av individens mänskliga rättigheter och rätten att få delta i samhället på lika villkor.

ÖVNING 2:

BRAINSTORMING

Följande övning är en diskussionsövning där eleverna får fördjupa sig i begreppet minoritet och dess innebörd. Övningen utgår från elevernas kunskaper och erfarenhet om olika minoritetsgrupper som de kommer i kontakt med i sin vardag.

Gör så här:

På tavlan skriver du upp frågan: har vi några minoriteter i Sverige? Uppmana eleverna att komma med alla tänkbara förslag. Ju fler förslag, desto bättre. Alla förslag är bra förslag och ska skrivas upp på tavlan. Först när alla förslag är uppskrivna går ni igenom vilka förslag som är relevanta och vilka som behöver vidareutvecklas. Exempel på minoriteter i Sverige skulle kunna vara: personer med funktionsnedsättning, teckenspråksanvändare, språkliga minoriteter och religiösa minoriteter. Avsätt 5-10 minuter för övningen.

ÖVNING 3:

KORTSKRIVNING

Syftet med övningen är att eleverna ska reflektera över hur det är att tillhöra de nationella minoriteterna (se tillhörande studiematerial).

Gör så här:

Dela ut studiematerialet som innehåller intervjuer med de olika nationella minoriteterna. Be eleverna att läsa igenom intervjuerna, för att sedan välja ut en som de ska analysera utifrån ett av begreppen nedan. Eleverna får 5 minuter på sig. Därefter ska de presentera vad de skrivit, antingen för hela klassen eller i mindre grupper.

Begrepp

- Minoritet
- Nationella minoriteter
- Urfolk
- Självidentifikation
- Rättigheter
- Skyldigheter
- Mänskliga rättigheter
- Tolerans
- Diskriminering
- Flerspråkighet
- Kulturarv

ÖVNING 4:

VAD VET DU OM SVERIGES URBEFOLKNING?

Följande övning syftar till att få eleverna att reflektera kring vad de läst om Sveriges urbefolkning - samerna.

Gör så här:

Ge en introduktion till begreppet urbefolkning och berätta om samerna (se faktatext). Dela in klassen i 4 grupper. Varje grupp, får ett tema, utifrån vilket de ska besvara en rad frågor. Återsamla klassen efter 5-10 minuter och låt dem presentera för varandra vilka svar de hittat.

1) Tradition

- Varför har många samer renar?
- Vad har samerna dem till?
- Har ni ätit renskav någon gång?

2) Kultur

- Samerna har en sångstil som heter Jojk. Hur låter det?
- Vilka kända personer finns det som tillhör den nationella minoriteten?

3) Språk

- Varför talar inte alla samer samiska?
- Vad betyder sámédiggi och vad är det för något?

4) Geografi

- Vad är Sápmi?
- Var bor samerna?

*Visa gärna grupperna var de kan hitta kartan över de nationella minoriteternas förvaltningsområden.

Faktatext om tradition

Tradition är ett latinskt ord i betydelsen "överlämnande" och det som lämnas över är det kulturella och sociala arvet. Hit räknas, förutom i invanda seder och bruk, olika synsätt, språk och värderingar.

ÖVNING 5:

Övningen går ut på att du berättar vad begreppet tradition innefattar för att sedan ha en helgruppsdiskussion.

Gör så här:

Skriv upp definitionen på tavlan. Dela in klassen i mindre grupper och be dem att besvara följande frågor. Ge eleverna 5-10 minuter att diskutera för att sedan redovisa i helklass vad de kommit fram till.

Frågor

1. Vilka traditioner finns det i Sverige?
2. Finns det andra eller annorlunda traditioner hos de nationella minoriteterna? Exempel utöver jul, midsommar, påsk, valborgsmässoafton?
3. Hur är det att leva på ett annat sätt och med andra traditioner än i det övriga samhället?
4. Skulle du våga klä dig på ett annat sätt än dina kompisar?

Faktatext om fördomar

En fördom förklaras enklast med en förutfattad mening om något eller någon, baserat på en stereotyp uppfattning om den/det, som är föremål för fördomen. Exempel på uttalanden som bygger på fördomar är isbjörnar går fritt på gatorna i Sverige och alla svenskar är blonda.

ÖVNING 6:

Övningen går ut på att du förklarar begreppet fördom för att sedan öppna upp en diskussion i klassen.

Gör så här:

Gå igenom förklaringen av vad en fördom är. Be eleverna att fundera över följande frågor och skriva ner sina svar på lappar. Samla in lapparna och läs upp några av svaren. Be eleverna att vidareutveckla resonemangen.

Frågor:

1. Vilka stigmatiserande bilder känner ni till om nationella minoriteter?
2. Varför tror ni att dessa finns?
3. Kan dessa förändras genom åren?
4. Kan rasistiska bilder förekomma om olika folkgrupper beroende på hur det går för det övriga samhället? Världen?
5. Vad kan man göra för att slå håll på dessa stereotypa/orättvisa bilder på olika grupper?
6. Varför används ofta orden ”vi” och ”dom” när vi diskuterar folkgrupper?
7. Vilka konflikter kan vi se mellan olika grupper i Sverige? Och i världen?
8. Varför tror ni dessa uppstår?
9. Hur kan vi öka förståelsen gentemot varandra?

Läs vidare om de nationella minoriteterna:

Allmänt

Catomeris, C. Det ohyggliga arvet, Sverige och främ-lingen genom tiderna, 2004, Ordfront.

Schüldt, K. På barnens uppdrag! – att förmedla barnkon-ventionen genom drama, 1994, Rädda barnens förlag.

www.manskligarattigheter.gov.se

www.minoritet.se

www.sprakradet.se

<http://modersmal.skolverket.se/>

www.coe.int/web/european-youth-foundation/

www.ungminoritet.se

Samer

Wennström, A. Lappsatteländ. En familjesaga, 2006, Wahlström & Widstrand
Forseth, B. Samelandets historia, 2000, Ekelunds förlag
Lundmark, L. Så länge vi har marker. Samerna och staden under 600 år, 1998, Rabén Prisma
Laestadius, A-H, Sms från Soppero, 2007, Podium och Nordiska museets förlag
Laestadius, A-H, Hej vacker, 2010, Rabén och Sjögren
www.samer.se

Tornedalingar

Klockare, S, Wande, E. Finska språket i Tornedalen, 1982, Föreningen Norden
Kieri, G. Var som folk, 1987, Arbetarkultur

Ungdomsböcker på svenska:

Renström, H och Söderholm K.; SE UPP! Sigge Sik, 2013, Kukkolaforsten Turist&Konferens i samarbete med Patans och Sikens vänner, Leader Tornedalen och Kukkola fiskemuseum.

Meän resähtit, Recept på svenska, finska och meänkieli, 2012, Lumio förlag
Kieri, K. Morbror Knuts sorgsna leende, 2010, Norstedt
www.str-t.com

Judar

Glück, D. m.fl., Sveriges judar: deras historia, tro och traditioner, 1997, Judiska museet.

Glück, D. m.fl., Det judiska Stockholm, 1998, Judiska museet
Zern, L. Kaddish på motorcykel, 2012, Albert Bonnier förlag

Ungdomsböcker

Lägercrantz R. Flickan som älskade potatis, 2007, Eriksson & Lindgren
www.jfst.se

Romer

Caldaras, M. Jävla Zigenarunge, 2007, Podium

Grünbaum, A. Lika och unika; dramapedagogik om minoriteter, 2009, Bokförlaget Daidalos Kalander, B. Min mor fånge Z-4517, 1995, Gällivare kommuns Folkbibliotek

Kai, D. Miritza & Sebastian, 2010, Davidsons Tryckeri AB

Lind, A, Caleb, 2004, Sahlgrens förlag, Finland

Lundgren, G. Taikon, S, Eriksson, A. Sofia Z-4515, Stockholm, 2005, Bokförlaget Tranan och Podium.

Mannerfelt, K., Eriksson, A. Nadja Taikon, tjejen från Tanto, É sei anda o Tanto, 2003, LL-förlaget Nordström, G., Myrman, B. Vi kallar dem zigenare, 1991, Alfabeta

Ungdomsböcker:

Novák-Rosengren, R. Santesson, A. 5 768 visningar på youtube, 2013, Podium
www.romani.org

Här finner du information på engelska om romer i Europas alla länder.

<http://dosta.org/>

<http://www.romadecade.org/>

www.sirf.se

Denna lärarhandledning innehåller 6 färdiga lektionsupplägg för att arbeta med demokratiuppdraget i skolan. Fakta- och presentationstexterna kan användas både som talarmanus och som faktaunderlag. Lärarhandledningen innehåller även interaktiva övningar.